

☞ OBSAH ☞

I. svazek

ÚVODEM /27

Sv. Augustin o svém díle /35

KNIHA I.

Předmluva /37

1. O protivnících jména Kristova, kterých barbaři při plenění Města pro Krista ušetřili /37
2. Že nikdy žádné války nebyly vedeny tak, aby vítězové šetřili poražených kvůli bohům těch, které přemohli /38
3. Jak nerozumná byla víra Římanů, že jim pomohou bůžkové Penati, kteří Troji uhlídati nedovedli /39
4. O Junonině asylu v Troji, který nezachránil před Řeky nikoho, a o basilikách apoštolů, které ostříhaly od barbarů všechny, kdo se do nich utekli /40
5. Co soudil Kato o obvyklém počínání nepřátel při vyvracení měst /41
6. Že ani Římané v žádném z dobytých měst v jeho chrámech poražených nešetřili /42
7. Že k ukrutenstvím při vyvracení Města došlo z válečné zvyklosti; že však skutky milosrdenství vzešly z moci jména Kristova /42
8. O výhodách a nevýhodách, které jsou dobrým i zlým obyčejně společné /43
9. Proč jsou dobří i zlí tresty stejně stíháni /44
10. Že svatí při ztrátě časných statků o nic nepřijdou /46
11. O konci časného života, ať už delšího nebo kratšího /48
12. O pohřbu, jehož odepření křesťany o nic nepřipravilo /49
13. Proč se těla svatých pohřbívají /50
14. O svatých v zajetí, kde jim nikdy nechybělo božských útěch /51

15. O Regulovi, ve kterém máme příklad,
jak lze zajetí snášet i dobrovolně pro náboženství,
což však tomu ctiteli bohů prospěti nemohlo /51
16. Zda zprznění, které snad i zasvěcené panny v zajetí vytrpěly,
mohlo bez souhlasu vůle porušit duševní ctnost /53
17. O dobrovolné smrti ze strachu před trestem nebo hanbou /53
18. O cizím a násilném smilstvu,
které mysl trpí na znásilněném těle proti své vůli /54
19. O Lukrecii, která spáchala sebevraždu pro svoje zneuctění /55
20. Že v Písmu není žádné místo, které by v kterékoli věci dávalo křesťanům
právo k dobrovolné smrti /57
21. V kterých případech není zabití člověka zločinem vraždy /58
22. Zda sebevražda může být někdy projevem duševní síly /59
23. O případu Katona, který se usmrtil, nemoha snést Caesarova vítězství /60
24. Že v té ctnosti, kterou Regulus předčil Katona,
mnohem více vynikají křesťané /60
25. Že se nemáme vyhýbat hříchu hříchem /61
26. Z jakého asi důvodu došlo podle naší víry ke skutkům nedovoleným,
které svatí zřejmě vykonali /62
27. Zda lze sáhnouti k dobrovolné smrti, aby se člověk vyhnul hříchu /63
28. Proč Bůh dopustil, aby chtíč nepřátel hřešil
proti tělům zdrženlivých /64
29. Co mají Kristovi následovníci odpovídat nevěřícím, když jim předhazují,
že jich Kristus před zběsilostí nepřátel nezachránil /65
30. Jak nečestným blahobytem by chtěli oplývat lidé,
kteří žalují na křesťanské časy /66
31. Kterými neřestmi postupně vzrůstala římská panstvíchtivost /67
32. O zavedení divadelních her /67
33. O neřestech Římanů, které ani vyvrácení rodného města
nenapravilo /68
34. O Boží dobrotivosti, která zkázu Města zmírnila /69
35. O dítkách církve, skrytých mezi bezbožníky,
a o nepravých křesťanech uvnitř církve /69
36. Které věci budou rozebrány v následující knize /70

KNIHA II.

1. O míře, která je při rozpravě nezbytná /71

2. O tom, co bylo vyloženo v prvním svazku /72
3. Doklady z dějin ukáží, které útrapy postihly Římány v dobách mnohobožství, dokud se nerozmohlo křesťanské náboženství /73
4. Že polytheisté od svých bohů nikdy nedostali mravní příkazy a že je uctívali jakýmiisi ohavnými obřady /73
5. O oplzlostech, jimiž byla od svých ctitelů uctívána matka bohů /74
6. Že pohanští bohové nikdy nedali posvátný mravní řád /75
7. Že objevy filosofů jsou bez božského schválení neúčinné, jelikož na člověka, nakloněného ke zlému, působí více skutky bohů než úvahy lidí /76
8. O divadelních hrách, které bohy předváděním jejich neřestí neurážejí, nýbrž získávají /77
9. Jak staří Římané omezovali básnickou volnost, které Řekové přáli svobody, držíce se úsudků bohů /77
10. Jak prohnányi škůdci byli démoni, chtějíce, aby se vyprávěly jejich zlé skutky, ať už skutečné nebo domnělé /78
11. U Řeků byli herci přijímáni do státní služby, protože by lidé neprávem pohrdali těmi, kdo usmiřují bohy /79
12. Že Římané měli lepší mínění o sobě než o svých bozích, když odepřeli básníkům takovou volnost vůči lidem, jakou jim dali vůči bohům /80
13. Římané měli pochopiti, že nejsou hodni božského kultu jejich bozi, vyžadující si pocty skrze nemravné hry /80
14. Platon, který v dobře zřízeném státě nedával místa básníkům, byl lepší nežli tito bohové, kteří chtěli být uctíváni divadelními hrami /81
15. Že si Římané některé kulty nezavedli z rozumového důvodu, ale ze stranicteví /83
16. Že kdyby se bohové nějak starali o spravedlnost, měli Římané dostat mravní předpisy spíš od nich, než si vypůjčit zákony od jiných lidí /83
17. O únosu Sabineek a o jiných bezprávích, jaká v římské obci bujela i za vychvalovaných časů /84
18. Jaké byly podle Sallustiových dějin mravy Římanů, kdykoliv je zkrušil strach nebo jim bezpečí dalo volnost /85
19. O hnilobě římského státu, dokud Kristus neodstranil kult bohů /87
20. Jakému štěstí by se chtěli těšit a v jakých mravech by chtěli žít lidé, kteří žalují na křesťanské časy /88

21. Jaké bylo Ciceronovo mínění o římském státě /89
22. Že se římsští bohové nikdy nestarali o to,
aby mravní zkáza stát nezahubila /91
23. Že proměny pomíjejících hodnot nezávisí na přízni nebo zášti démonů,
nýbrž na rozhodování pravého Boha /93
24. O skutcích Sullových, zřejmě podporovaných demony /94
25. Jak velice ponoukají zlí duchové lidi k mrzkostem, zasahující
při páchání zločinů zdánlivě božskou autoritou svého příkladu /96
26. O tajných naučeních démonů, týkajících se mravného života,
zatím co při jejich obřadech se veřejně učilo špatností /97
27. Za jakého rozvratu veřejně kázně zasvětili Římané svým bohům
oplzlé hry, aby si je usmířili /98
28. O blahodárnosti křesťanského náboženství /99
29. Výzva k Římanům, aby zanechali kultu bohů /100

KNIHA III.

1. O protivenstvích, kterých se zlí výhradně bojí a kterým byl svět
za mnohobožství vždycky vystaven /102
2. Zdali bohové, ctění stejně u Římanů i Řeků, měli důvody,
aby nechali vyvrátit Troju /102
3. Že bohům nemohlo vadit Paridovo cizoložství,
protože mezi nimi bylo podle pověsti velmi časté /103
4. O náhledu Varronově, že je užitečné,
aby se lidé vydávali za potomky bohů /104
5. Náhled, že bohové trestali Paridovo cizoložství, neobstojí,
když je netrestali na Romulově matce /105
6. O bratrovraždě Romulově, kterou bohové nechali bez trestu /106
7. O vyvrácení Ilia, které zbořil Mariův vojevůdce Fimbria /107
8. Zda měl být Řím svěřen ilijským bohům /107
9. Zda je věrohodno, že pověstný mír za krále Numy byl darem bohů /100
10. Zda bylo žádoucí, aby římská říše rostla takovými lítými válkami,
když mohla zůstat v klidu a bezpečí s těmi snahami,
jaké kvetly za Numy /108
11. O soše Apollona Kumského, jež prý pláčem předpověděla porážku Řeků,
kterým pomoci nemohla /109
12. Jak mnoho bohů si Římané přibrali mimo ustanovení Numova
a jak jim jejich vysoký počet nebyl nic platen /110

13. Jakým právem či jakou smlouvou dosáhli Římané
prvních manželských svazků /111
14. O bezbožné válce, kterou Římané vypověděli Albě,
a jak dosáhli vítězství z panstvíchtivosti /112
15. Jaký byl život i konec římských králů /115
16. O prvních římských konsulech, z nichž jeden druhého vypudil z vlasti
a brzy sám, spáchav nejhroznější vraždy,
zahynul proboden nepřítelem, jehož probodl navzájem /117
17. Jakými strastmi byl římský stát sužován po zavedení konsulské moci,
aniž mu pomáhali bohové, které ctíl /118
18. Jak vážné porážky sklíčily Římány za punských válek,
zatím co marně vzyvali bohy o pomoc /122
19. O ničivé druhé punské válce, která vyčerpala síly obou stran /123
20. O záhubě Saguntských, jimž římské bohové nepomohli,
ač krváceli pro přátelství k Římanům /124
21. Jak nevděčná byla římská obec Scipionovi, svému osvoboditeli,
a jaký byl její způsob života v době,
za které ji Sallustius líčí jako nejlepší /126
22. O nařízení Mithridatově, aby byli pobiti všichni římské občané,
meškající v Asii /127
23. O vnitropolitických zlech, která zmítala římským státem,
a o předcházejícím znamení,
které spočívalo ve zdivočení všech domácích zvířat /128
24. O občanské roztržce, kterou způsobily Grakchovské vzpoury /128
25. O chrámu Svornosti, postaveném z usnesení senátu
na místě vzpour a vražd /129
26. O rozmanitých válkách, které nastaly
po založení chrámu Svornosti /130
27. O občanské válce mezi Mariem a Sullou /130
28. Jak to bylo s vítězstvím Sullovým,
které mělo ztrestat Mariova ukrutenství /131
29. Srovnání gotského vpádu s porážkami, jež Římané utrpěli
od Gallů nebo od původců občanských válek /132
30. O dlouhé řadě těžkých a úmorných válek,
které předcházely Kristův příchod /133
31. Jak drze přičítají současné pohromy Kristu ti lidé,
kterým se zapovídá ctít bohy, ačkoli za dob jejich kultu
přišly tak ohromné katastrofy /134

KNIHA IV.

1. O obsahu prvního svazku /136
2. O obsahu druhé a třetí knihy /137
3. Zda-li rozsáhlost říše, které se dosahuje jenom válkami, mají počítat mezi svoje statky lidé moudří nebo šťastní /138
4. Kterak vláda bez spravedlnosti jest podobna lupičské tlupě /139
5. O uprchlých gladiátorech, jejichž moc se blížila královské hodnosti /139
6. O chtivosti krále Nina, který první se pustil do války se sousedy, aby rozšířil své panství /140
7. Zda pozemská království jsou při svém vzestupu nebo úpadku podporována nebo opouštěna pomocnými božstvy /141
8. Kterým bohům přičítají Římané vzrůst a zachování své říše, když se stěží odhodlali svěřit jednotlivým ochranu jednotlivých věcí /142
9. Zda se rozsáhlost a dlouhé trvání římské říše mělo připisovat Jovovi, kterého jeho ctitelé považují za nejvyššího boha /143
10. Jakých názorů byli lidé, kteří ustanovili nad různými částmi světa různé bohy /144
11. O mnoha bozích, kteří podle učenějších pohanů jsou jeden a týž Juppiter /146
12. O názoru, že Bůh je duší světa a svět Božím tělem /148
13. O těch, kteří prohlašují za částky Boha pouze rozumné živočichy /148
14. Že růst říší není vhodno připisovat Jovovi, protože Victoria by na to dílo stačila sama, je-li bohyní, jak oni myslí /149
15. Zda je myslitelné, že by dobří chtěli vládnout nad větším prostorem /149
16. Proč přidělili Římané každé jednotlivé věci a každému ději boha, ale svatyni Pokoje chtěli mít za branami /150
17. Zda i Victoria měla být pokládána za bohyni, když nejvyšší moc náleží Jovovi /150
18. Kterak vyznavači bohyně Blaženosti a Štěstěny od sebe tyto dvě bohyně rozeznávají /151
19. O ženské Štěstěně /151
20. O Ctnosti a Věrnosti, které pohané poctili svatyněmi a oběťmi, pomíjejíce ostatní ctnosti, které měly být uctívány zrovna tak, když už oněm bylo božství připisováno právem /152
21. Že se mohli spokojit alespoň Ctností a Blažeností, když už nedospěli k poznání Boha jediného /153

22. O bohoslužebné vědě, kterou Varro, jak se honosí, daroval Římanům /155
23. O Blaženosti, které Římané, ctitelé mnoha bohů,
dlouho božskou úctu neprokazovali, ač postačila sama za všechny /155
24. Jakým způsobem hájí pohané toho, že mezi bohy
uctívají i božské dary /157
25. O jediném Bohu, jenž má být uctíván výhradně,
jehož jméno sice není známo,
ale kterého poznáváme jako dárce blaženosti /158
26. O divadelních hrách, jejichž provozování
si bozi na svých ctitelích vynutili /159
27. O trojím druhu bohů, jak o nich pojednal velekněz Scaevola /160
28. Zda uctívání bohů Římanům přispělo k získání
a rozšíření panství /161
29. Jak falešné bylo znamení, jímž prý byla předpověděna síla
a trvání římské říše /161
30. K jakému úsudku o pohanských bozích
se přiznávají i jejich vyznavači /163
31. O názorech Varrona, který lidové představy odsoudil a soudil,
že má být uctíván jeden Bůh, ačkoliv k poznání pravého Boha nedošel /164
32. Pro který zdánlivý užitek si státníci přáli, aby v poddaných národech
falešné náboženské představy zůstaly /165
33. Že v plánu a moci pravého Boha jsou určeny doby
všem králům i královstvím /166
34. O království židovském, které bylo zřízeno a chráněno jediným
a pravým Bohem tak dlouho, dokud setrvali v pravém náboženství /166

KNIHA V.

Předmluva /168

1. Že příčina římské světovlády i všech panství není nahodilá
a nezávisí na postavení hvězd /168
2. O stejném i nestejném zdravotním stavu dvojčat /169
3. O důkazu, který si v otázce dvojčat odvodil z hrnčířského
kruhu matematik Nigidius /170
4. O bližencích Esauovi a Jákobovi, kteří se navzájem
značně lišili povahou i skutky /171
5. Co usvědčuje astrology, že se věnují pavědě /172
6. O dvojčatech různého pohlaví /173

7. O volbě dne pro ženitbu či pro sázení nebo setí na poli /174
8. O těch, kteří neříkají „osud“ postavení hvězd,
nýbrž řetězci příčin, závisícím na Boží vůli /175
9. O Božím předzvědění a o svobodné lidské vůli;
proti výměru Ciceronovu /176
10. Zda lidskou vůli ovládá nějaká nutnost /180
11. O všeobecné prozřetelnosti Boží, jejíž zákony zahrnují všecko /181
12. Pro které ctnosti si staří Římané zasloužili,
aby pravý Bůh dával vzrůst jejich říši,
ačkoliv ho neuctívali /182
13. O slávychtivosti, která je sice vadou, ale je pokládána za ctnost,
protože brzdí vady větší /186
14. Že touha po lidské chvále má být vymýcena,
protože všechna sláva spravedlivých je v Bohu /187
15. O časné odplatě, kterou Bůh odměnil Římany za dobré mravy /188
16. O odměně svatých příslušníků věčné obce, kterým římské ctnosti
přinášejí užitek jako vzory /189
17. Jaké bylo ovoce římských válek a jaký znamenaly přínos pro poražené /189
18. Jak daleci mají být křesťané povýšenosti,
učiní-li něco z lásky k věčné vlasti,
když Římané vykonali tak veliké skutky pro lidskou slávu
a pro obec pozemskou /190
19. Čím se navzájem liší slávychtivost a panstvíchtivost /194
20. Jest stejně hanebné, slouží-li ctnosti lidské slávě
nebo tělesné rozkoši /196
21. Že římská říše byla v plánu Boha, od něhož pochází všechna moc
a jehož prozřetelnost řídí všecko /197
22. Že doba i výsledek válek závisí na Božím úradku /197
23. O válce, ve které gotský král Radagaisus, vyznavač démonů,
byl v jediném dni se svou ohromnou armádou přemožen /198
24. Jaká a jak pravá je blaženost křesťanských císařů /199
25. O úspěších, které Bůh propůjčil křesťanskému císaři Konstantinovi /200
26. O víře a zbožnosti císaře Theodosia /201

KNIHA VI.

Předmluva /204

1. O názoru, že bozi nejsou uctíváni pro život vezdejší, nýbrž pro věčný /204

2. Jak asi smýšlel Varro o pohanských bozích, když odhalil takové jejich druhy a obřady, že by se k nim byl zachoval uctivěji, kdyby o nich byl pomlčel vůbec /207
3. Jak rozdělil Varro svoje knihy „O starožitnostech věcí lidských i božských“ /208
4. Že podle Varronova rozboru jsou u polytheistů věci lidské starší než božské /209
5. O třech druzích náboženství podle Varrona, t. j. o báječném, přirozeném a občanském /211
6. O náboženství mythickém, t. j. báječném, a o občanském; proti Varronovi /212
7. O podobnosti a shodě náboženství báječného s občanským /214
8. Jaké výklady přirozené soustavy podali pohanští učenci na obranu svých bohů /217
9. O úkolech jednotlivých bohů /218
10. O svobodomyšlnosti Seneky, který kárá státní náboženství důrazněji než Varro báječné /221
11. Jak pohlížel Seneka na Židy /223
12. Že po odhalení lichosti pohanských bohů je nepochybné, že věčný život nemohou poskytnout nikomu, když nepomáhají ani v životě časném /224

KNIHA VII.

Předmluva /225

1. Zda snad lze nalézt božství mezi bohy vyvolenými, když se ukázalo, že ho není v soustavě občanské /225
2. Kterí jsou bozi vyvolení a zda jsou vyloučeni z úkolů nižších božstev /226
3. Že nelze ukázat na žádný důvod, proč byli někteří bohové vybráni, neboť řadě bohů nižších se přiřítají funkce významnější /227
4. Že se lépe zachovali k nižším bohům, které nesnižují žádnými pomluvami, než k vyvoleným, u nichž oslavují takové veliké hanebnosti /229
5. O tajném učení pohanů a přirozené soustavě /230
6. O názoru Varronově, že Bůh je duší světa, který však má ve svých částech rozličné duše, jejichž přirozenost je božská /231
7. Bylo-li rozumné, rozlišovat Janusa a Termina jako dvě božstva /232

8. Proč Janusovi ctitelé vytvořili jeho obraz se dvěma obličejí,
ba také se čtyřmi /232
9. O moci Jovově a jeho srovnání s Janusem /233
10. Je-li správné rozlišovat Janusa a Jova /235
11. O příjmeních Jovových, která nepatří mnoha bohům,
nýbrž jednomu a témuž /235
12. Že se Juppiter nazývá i Pecunia /236
13. Že výklady o osobě Saturnově a Geniově nás poučí,
že oba dva jsou jediným Jovem /237
14. O úkolech Merkura a Marta /238
15. O některých hvězdách, kterým dali pohané jména svých bohů /238
16. O Apollonovi a Dianě a ostatních vybraných
bozích, kteří u nich platili za části světa /239
17. Že i sám Varro označil svoje náhledy o bozích za nejisté /240
18. Co je pravděpodobnější příčinou, že se rozmohl pohanský blud /241
19. O výkladech, jimiž se odůvodňuje Saturnův kult /241
20. O mysteriích eleusinské Cerery /243
21. O hanebných obřadech, jež byly konány ke cti Liberově /243
22. O Neptunovi, Salacii a Venilii /244
23. O zemi, kterou Varro prohlašuje za bohyni, jelikož onen duch světa,
ve kterém vidí boha, proniká i tuto nejnižší část svého těla
a uděluje jí božskou moc /244
24. O významu příjmení Telluřiných, která sice znamenají mnoho věcí,
ale neměly utvrzovat víru v mnoho bohů /246
25. Jaké vysvětlení si našli učení řečtí mudrci pro vykleštění Attidovo /248
26. O ohavnosti kultu Veliké Matky /248
27. O výmyslech přírodních filosofů, kteří ani nectí pravé božství
ani nepěstují bohoslužbu takovou, jaká pravému božství přísluší /249
28. Že Varronova theologická nauka je plna rozporů /251
29. Že za vším, za čím přírodní filosofové spatřovali svět a jeho části,
měli spatřovat jednoho pravého Boha /252
30. Kterak pravá víra rozlišuje Tvůrce od tvorů, tak aby místo jednoho
nebylo ctěno bohů tolik, kolik je činností jednoho původce /252
31. Kterých zvláštních dobrodiní Božích požívají následovníci pravdy,
nemluvě o jeho obecné štědrosti /253
32. Že tajemství vykoupení Kristova nebylo tajno žádnému
předchozímu údobí a že bylo vždycky prorokováno
rozličnými znameními /254

33. Že pouze pomocí křesťanského náboženství mohla být odhalena šalba zlovolných duchů, radujících se z lidského bludu /254
34. O knihách Numy Pompilia, které dal senát spálit, aby nevešly ve známost příčiny obřadů, v nich zaznamenané /255
35. O věštění z vody, jímž se Numa nechal ošálit, vida v ní jakési obrazy démonů /256

KNIHA VIII.

1. O otázce přirozeného náboženství, které budeme rozbírat s významnějšími a hlubšími filosofy /258
2. O dvou filosofických školách, t. j. o italské a ionské, a o jejich zakladatelích /259
3. O učení Sokratově /260
4. O vynikajícím Sokratově žáku Platonovi, který celou filosofii rozdělil ve tři části /261
5. Že o theologii je záhodno se přiti nejspíše s platoniky, jejichž náhledy zaslouží přednosti před zásadami ostatních filosofů /262
6. O názorech platoniků v tom odvětví filosofie, kterému se říká filosofie přírodní /264
7. Oč větší přednosti nad ostatní zasluhují platonikové v logice, t. j. v racionální filosofii /265
8. Že i ve filosofii morální mají prvenství platonikové /266
9. O té filosofii, která se přiblížila pravdě křesťanské víry /267
10. Jakou přednost má před filosofickými soustavami křesťanská víra /267
11. Odkud měl Platon to poznání, jímž se přiblížil křesťanskému vědění /269
12. Že i platonikové, ač o jediném pravém Bohu smýšleli správně, přece byli pro vzdávání obětí bohům /270
13. O Platonově názoru, že bohové nejsou leč dobří a příznivci ctností /271
14. O názoru, že rozumné duše jsou trojího druhu, t. j. v nebeských bozích, ve vzdušných démonech a v pozemských lidech /272
15. Že ani pro svá vzdušná těla ani pro svá vyšší sídla démoni ještě nestojí nad lidmi /2730
16. Co soudil platonik Apuleius o mravech a skutcích démonů /274
17. Zdali je důstojné, aby člověk uctíval duchy s takovými vadami, od jakých se má oprostít /275
18. Jaké je to náboženství, které učí lidi užívat démonů jako prostředníků, aby byli doporučeni dobrým bohům /276

19. O bezbožnosti kouzelnictví, které stojí pod ochranou
zlých duchů /277
20. Je-li hodno víry, že se dobří bohové stýkají raději s démony
než s lidmi /278
21. Zda bozi používají démonů jako poslů a tlumočnicků, nevědouce,
že jsou od nich klamáni, či zda to chtějí /279
22. Že kult démonů musí být zavržen; proti Apuleiovi /281
23. Co soudil Hermes Trismegistos o modloslužebnictví
a odkud mohl věděti, že egyptské pověry zajdou /281
24. Kterak Hermes vyznal blud svých předků,
nad jehož budoucím odstraněním truchlil /283
25. Co mohou míti lidé společného se svatými anděly /287
26. Že celé pohanské náboženství se točilo kolem nebožtíků /287
27. Jakým způsobem uctívají křesťané svoje mučedníky /289

KNIHA IX.

1. Ke kterému bodu dospěla rozprava doposud a co musíme rozebrati
ve zbývající části problému /291
2. Zdali je mezi démony, nižšími než bohové, nějaká skupina dobrých,
za jejichž přispění by lidská duše mohla dojiti pravé blaženosti /292
3. Co připisuje Apuleius démonům, kterým sice rozum neupírá,
ale kterým nepřikládá žádnou ctnost /292
4. Jaký je názor peripatetiků a stoiků o duševních vášních /293
5. Že vášně, které doléhají na křesťanské duše, nestrhují k neřesti,
nýbrž cvičí ve ctnosti /295
6. Kterými vášněmi jsou podle Apuleia zmítáni démonové,
kteří prý svým přispěním pomáhají lidem u bohů /296
7. Že podle platoniků byli bozi básnickými smyšlenkami očerněni,
že prý proti sobě bojovali jako stoupenci různých stran,
ačkoli takoví jsou démoni, ne bohové /297
8. O nebeských bozích a vzdušných démonech i pozemských lidech
podle výměru platonika Apuleia /298
9. Zdali člověk může získati přízeň nebeských bohů
prostřednictvím démonů /299
10. Že podle mínění Plotinova jsou lidé ve smrtelném těle méně nešťastni
než démoni ve věčném /300
11. O mínění platoniků, že lidské duše po opuštění těl jsou démony /300

12. O třech protichůdných vlastnostech, kterými se podle platoniků liší přirozenost démonů i lidí /301
13. Kterak démoni, jestliže nejsou ani nešťastní jako lidé, ani blaženi jako bozi, mohou být mezi obojími uprostřed, nemajíce společenství ani s jedněmi ani s druhými /301
14. Zda lidé, jsouce smrtelní, mohou být šťastní pravou blažeností /303
15. O prostředníku mezi Bohem a lidmi, člověku Kristu Ježíši /304
16. Zdali platonikové tvrdili důvodně, že nebeští bohové, vyhýbajíce se pozemskému poskvrnění, neobcují s lidmi, kterým dopomáhají k náklonnosti bohů démoni /305
17. K dosažení blaženého života, spočívajícího v účastenství na nejvyšším dobru, nepotřebují lidé takového prostředníka, jako je démon, ale takového, jako jest jediný Kristus /307
18. Že lstiví démoni, slibující svou přímluvou cestu k Bohu, usilují o to, aby lidi od cesty pravdy odvrátili /308
19. Že jména démonů se už ani u jejich ctitelů nepoužívá na označení něčeho dobrého /308
20. Jaké je to vědění, na které jsou démoni pyšní /309
21. Jakým způsobem chtěl být Pán od démonů poznán /309
22. Jaký je rozdíl mezi věděním svatých andělů a věděním démonů /310
23. Že se pohanským bohům neprávem přikládá jméno bohů, které je přece podle božských Písem společné svatým andělům se spravedlivými lidmi /311

KNIHA X.

1. Že i podle platoniků dává pravou blaženost andělům i lidem jediný Bůh; že však se musí zkoumat, zdali ti, kteří podle nich mají býti právě proto uctíváni, chtějí, aby se obětovalo pouze jednomu Bohu, nebo také jim /313
2. Co soudil platonik Plotinus o osvětlení shůry /315
3. O pravém kultu Boha, od něhož se platonikové odchýlili, ačkoliv tvůrce veškerenstva poznali, a prokázali božskou poctu andělům dobrým i zlým /316
4. Že oběť náleží jedinému pravému Bohu /317
5. O obětech, kterých Bůh nevyžaduje, ale které chtěl na znamení toho, čeho vyžaduje /318

6. O pravé a dokonalé oběti /319
7. Že svatí andělé nás milují takovým způsobem, že z nás chtějí mít ctitele jediného pravého Boha, nikoli svoje /320
8. O zázracích, kterými ráčil Bůh také skrze anděly ověřiti svoje sliby, aby posílil víru zbožných /321
9. O nedovolených kouzlech při uctívání démonů, jimiž se obírá platonik Porfyrius, s něčím souhlase a něco jaksi zavrhuje /3220
10. O theurgii, která klamně slibuje duším očistu pomocí vzývání démonů /324
11. O Porfyriově listu egyptskému Anebontovi, ve kterém prosí o poučení stran různosti démonů /325
12. O zázracích, které koná pravý Bůh skrze svaté anděly /327
13. O neviditelném Bohu, který se často ukázal viditelně, ne ve své podstatě, ale v podobě, jakou mohli vidoucí snést /328
14. Že má být uctíván jediný Bůh nejen pro dobrodiní věčná, ale i pro časná, protože všemi vládne jeho prozřetelnost /328
15. Kterak svatí andělé slouží Boží prozřetelnosti /329
16. Zdali stran docílení blaženosti života máme věriti těm andělům, kteří pro sebe žádají božské pocty, či naopak těm, kteří nevyžadují posvátnou bohoslužbu pro sebe, ale pro jediného Boha /330
17. O arše úmluvy a o zázračných znameních, která učinil Bůh na utvrzení autority Zákona a zaslíbení /332
18. Proti těm, kteří stran zázraků, vychovávajících Boží lid, upírají církevním knihám věrohodnost /333
19. Který je původ viditelné oběti, která má být podle pravého náboženství přinášena jedinému pravému a neviditelnému Bohu /334
20. O nejvyšší a pravé oběti, kterou se stal sám prostředník mezi Bohem a lidmi /335
21. O míře moci, udělené démonům, aby ve snášení muk byli oslaveni svatí – kteří nezmáhali nad vzdušnými duchy skrze obětování jim, nýbrž svým přebýváním v Bohu /335
22. Odkud mají svatí moc proti démonům a odkud mají pravé očištění srdce /336
23. O počátcích, které podle platoniků mohou duši očistit /337
24. O jediném a pravém počátku, který výhradně očišťuje a obnovuje lidskou přirozenost /338
25. Že všichni svatí i za dob Zákona i za dřívějších věků byli ospravedlněni v tajemství a víře Kristově /339

26. O nedůslednosti Porfyria, jenž kolísal mezi vyznáním
pravého Boha a ctěním démonů /341
27. O Porfyriově bezbožnosti, převyšující i blud Apuleiův /342
28. Které názory zaslepily Porfyria tak, že nemohl
poznati pravou moudrost, jíž jest Kristus /343
29. O vtělení Pána našeho Ježíše Krista,
které se bezbožní platonikové stydí uznati /344
30. Jak mnoho z nauky Platonovy Porfyrius odmítl
a rozdílně od něho opravil /347
31. Proti důkazu platoniků, že lidská duše je prý souvěčná s Bohem /349
32. O všeobecné cestě k osvobození duše, kterou Porfyrius špatně hledal
a nenašel a kterou otevřela jenom křesťanská milost /349

KNIHA XI.

1. O té části díla, ve které začneme líčiti počátky i konce obcí,
t. j. nebeské a pozemské /354
2. O poznání Boha, k jehož poznání nikdo z lidí nemůže dojíti jinak,
než skrze prostředníka mezi Bohem a lidmi, člověka Krista Ježíše /355
3. O hodnověrnosti kanonického Písma, vnuknutého božským Duchem /356
4. O stvoření světa, které se nestalo ani mimo čas, ani nebylo ustanoveno
novým úradkem Božím, jako by Bůh chtěl něco, co předtím nechtěl /356
5. Že se nemá uvažovat o nekonečných časových rozměrech před světem,
zrovna jako ani o nekonečných rozměrech místních mimo svět,
jelikož právě jako před ním žádných časů nebylo,
tak ani mimo něj není žádných míst /358
6. Že stvoření světa i času má jediný počátek
a že jedno nepředchází druhé /359
7. Jaké byly první dny, které prý měly večer i ráno ještě dříve,
než bylo stvořeno slunce /360
8. Který a jaký si máme myslit Boží odpočinek, ve kterém si po pracích
šesti dnů sedmého dne odpočinul /361
9. Jak máme podle božských svědectví pohlížeti na stvoření andělů /361
10. O jednoduché a neproměnné Trojici Boha Otce i Boha Syna i Boha
Ducha svatého, jediného Boha, u něhož není něčím jiným vlastnost
a něčím jiným podstata /363
11. Zda máme věřiti, že té blaženosti, kterou svatí andělé od svého počátku
povždy měli, byli účastni i ti duchové, kteří v pravdě nevytrvali /365

12. Srovnání blaženosti spravedlivých, kteří ještě nedostali odměny božského zaslíbení, s blažeností prvních lidí v ráji před hříchem /366
13. Zdali všichni andělé byli stvořeni na stejném stupni blaženosti tak, že ti, kteří potom padli, nemohli o svém budoucím pádu vědět, a že ti, kteří vytrvali, byli po zkáze padlých předem uvědoměni o svém vytrvání /367
14. Jakým mluvnickým obratem bylo řečeno o ďáblu, že v pravdě nevytrval, protože v něm pravdy není /368
15. Jak se má rozuměti slovům: „Od počátku ďábel hřeší“ /368o
16. O stupních a rozdílech mezi tvory, které hodnotí jinak zjištná užitečnost a jinak rozumový řád /369
17. Že vada zloby není přirozeností, nýbrž proti přirozenosti, pro kterou není příčinou hříchu Stvořitel, nýbrž vůle /370
18. O kráse veškerenstva, kterou díky Božímu uspořádání činí protiklad protiv ještě skvělejší /370
19. Jak asi máme rozuměti slovům Písma: „Oddělil Bůh světlo od tmy“ /371
 20. O tom, co bylo řečeno po oddělení světla ode tmy: „A viděl Bůh, že je světlo dobré“ /372
 21. O věčném a nezměnitelném Božím vědění a rozhodnutí, ve kterém vše, co stvořil, se mu povždy líbilo stvořiti tak, jak to bylo stvořeno /372
 22. O těch, kterým se v souboru věcí, dobře stvořených od dobrého Stvořitele, některé nelíbí, a kteří některou přirozenost pokládají za špatnou /374
 23. O bludu, pro který odsuzujeme učení Origenovo /375
 24. O božské Trojici, která po všech svých dílech roztrousila znamení a stopy sebe /376
 25. O rozdělení celé filosofické soustavy ve tři části /377
 26. O obraze nejvyšší Trojice, který se jistým způsobem nalézá v přirozenosti člověka, dosud neoblaženého /379
 27. O bytí a vědění a lásce k oběmu /379
 28. Zdali máme milovati i tu lásku, jíž milujeme bytí i vědění, abychom se tím více blížili obrazu božské Trojice /381
 29. O vědění svatých andělů, kterým znají Trojici v samém jejím božství a kterým spatřují příčiny Stvořitelových skutků v jeho umění dříve než v těch skutcích /382
 30. O dokonalosti čísla šest, prvního, které je dáno hodnotou svých zlomků /383
 31. O sedmém dni, který znamená naplnění a odpočinutí /384

32. O mínění těch, podle nichž andělé byli stvořeni dříve nežli svět /385
 33. O dvou různých a nestejných společnostech andělů,
 které se přiměřeně vyrozmívají pod jménem světla a tmy /386
 34. Že vody, jež byly rozděleny, podle některých znamenají anděly
 a že po náhledu některých nebylo vodstvo stvořeno /387

KNIHA XII.

1. O jediné přirozenosti andělů dobrých i zlých /389
 2. Že žádná bytnost není Bohu protichůdná, jelikož od toho,
 kdo v nejvyšším stupni a vždycky jest, se veskrze odlišuje to, co není /391
 3. O Božích nepřátelích, kteří jimi nejsou svou přirozeností,
 ale protivnou vůlí; ta když jim škodí, škodí jistě dobré přirozenosti,
 protože vada není, neškodí-li /391
 4. O přirozenostech bytostí nerozumných nebo neživých,
 které se ve svém druhu neodchylují od krásy vesmíru /392
 5. Že Tvůrce je hoden chvály v přirozenostech všeho tvaru a způsobu /393
 6. Co je příčinou blaženosti dobrých andělů
 a co je příčinou bídy andělů zlých /394
 7. Že působící příčinu zlé vůle nemáme hledati /396
 8. O převrácené lásce, jíž vůle odpadá od neproměnného dobra
 k dobru proměnlivému /397
 9. Zdali svatí andělé mají původcem dobré vůle téhož,
 koho mají stvořitelem přirozenosti,
 zdali totiž v nich byla skrze Ducha svatého rozlita láska /397
 10. O domněnce těch, podle nichž lidské pokolení
 existovalo vždycky, stejně jako sám svět /399
 11. Jak nepravdivé jsou dějiny, které přičítají minulým dobám
 mnoho tisíc let /399
 12. O těch, kteří sice tento svět nepokládají za věčný, ale myslí, že se
 na konci určitých období vždycky zrodí a rozpadnou buďto
 nesčíslné světy anebo tento jediný /400
 13. Co odpověděti těm, podle nichž počáteční stvoření člověka
 přišlo pozdě /401
 14. O koloběhu věků, po jejichž uzavření určitou hranicí se podle víry
 některých filosofů vesmír vždycky vrátí v tentýž řád a tentýž tvar /402
 15. O stvoření lidského pokolení v čase, které Bůh rozhodl
 bez nového úradku a beze změny vůle /403

16. Zdali proto, abychom pochopili, že Bůh byl vždycky také Pánem,
máme věřit, že také nikdy nechybělo stvoření, nad nímž by panoval;
a jak se může nazývat povždy stvořeným to,
co se nemůže nazvat souvěčným /404
17. Kterak máme chápati život věčný, zaslíbený Bohem člověku
před věčnými časy /407
18. Čeho hájí o neproměnném úradku a vůli Boží zdravá víra
proti úvahám těch, podle kterých Boží díla, od věčnosti se opakujíce,
vždycky se vracejí v týchž časových okruzích /407
19. Proti těm, po jejichž náhledu nemůže býti to, co je nekonečné,
pojato ani věděním Božím /409
20. O věcích věků /410
21. O bezbožnosti těch, podle nichž duše, účastné nejvyšší a pravé blaženosti,
budou se v časových okruzích znovu a znovu vracet do týchž béd a strastí /411
22. O stvoření jednoho prvního člověka a s ním lidského pokolení /414
23. Že Bůh předem věděl, že člověk, jehož stvořil prvního, zhřeší,
a že zároveň předvídal, jak veliký zástup zbožných z jeho rodu přenesse
svou milostí do společnosti andělů /414
24. O přirozenosti lidské duše, stvořené k obrazu Božímu /415
25. Mohou-li býti andělé zvaní stvořiteli
nějakého třeba sebemenšího tvora /415
26. Že všechna přirozenost a všecken tvar veškerého stvoření vzniká a utváří
se výhradně působením Božím /416
27. O domněnce platoniků, že andělé sice byli Bohem stvořeni,
ale že sami jsou původci lidských těl /417
28. Že v prvním člověku vznikla všechna plnost lidského pokolení,
v níž Bůh předem viděl, která část bude poctěna odměnou
a která pokutována trestem /418

KNIHA XIII.

1. O pádu prvních lidí, který přivodil smrtelnost /420
2. O té smrti, která může postihnouti duši, třebaže věčně žijící,
a o té, které podléhá tělo /420
3. Zdali smrt, která skrze hřích prvních lidí přešla
na všechny lidi, je trestem za hřích i u svatých /421
4. Proč od těch, kteří skrze milost znovuzrození jsou od hříchu oprostěni,
není odňata smrt, t. j. trest za hřích /422

5. Že zrovna jako nespravedliví užívají špatně zákona, který jest dobrý,
tak i spravedliví užívají dobře smrti, která je zlá /423
6. O obecném zlu smrti, jímž se rozlučuje svazek duše a těla /424
7. O smrti, kterou podstupují za vyznání Krista někteří neznovuzrození /424
 8. Že u svatých jest podstoupení první smrti
pro pravdu zničením druhé smrti /425
 9. Zdali se má mluvit o čase smrti, jenž odnímá cit života,
u umírajících nebo u mrtvých /426
 10. Zdali by život smrtelníků neměl sloužit raději smrti
nežli životem /426
 11. Může-li kdo být zároveň živ i mrtev /427
 12. Kterou smrtí pohrozil Bůh prvním lidem,
jestliže jeho přikázání přestoupí /429
13. Který byl první trest, jehož první lidé zakusili za svůj přestupek /430
 14. Jakým byl člověk od Boha stvořen a v jaký úděl
poklesl rozhodnutím své vůle /430
15. Že Adam, hodlaje zhřešiti, sám opustil Boha dříve, než byl Bohem opuštěn,
a že prvou smrtí duše byl odpad od Boha /431
16. O filosofech, podle kterých odloučení duše od těla nepřísluší k trestu,
ačkoliv u Platona nejvyšší bůh nižším bohům slibuje,
že nikdy nebudou z těl svlečeni /431
 17. Proti těm, podle kterých se pozemská těla nemohou
stát neporušitelnými a věčnými /433
 18. O pozemských tělech, která podle tvrzení filosofů mezi
nebeskými být nemohou, ježto prý co je pozemské, přirozenou
vahou tíhne zpět k zemi /435
19. Proti učení těch, kteří nevěří, že první lidé by bývali byli nesmrtelní,
kdyby byli nezhrěšili, a kteří si věčnost duší
představují bez těl /436
20. Že tělo svatých, které nyní odpočívá v naději, bude obnoveno v lepší stav,
než byl stav prvních lidí před hříchem /437
21. O ráji, ve kterém žili první lidé, že se jím symbolicky vyrozumívá něco
duchovního, aniž je tím otřesena historická pravda vyprávění
o místě hmotném /438
 22. O tělech svatých po vzkříšení, jež budou duchovní tím způsobem,
že tělo se nepromění v ducha /439
23. Jak máme rozumět tělu živočišnému a tělu duchovnímu, a kdo umírají
v Adamovi a kteří zase ožívají v Kristu /440

24. Jak si máme vykládat ono dechnutí Boží, jež učinilo prvního člověka živou duší, a jak ono, při němž Pán řekl svým učedníkům: „Přijměte Ducha svatého“ /443